

УДК 17.03:141 МАРГАЛІТ

СИДОРЕНКО С.В.

кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри суспільних дисциплін
Запорізького державного медичного університету
(Запорожжє, Україна)
E-mail: sv20_2011@mail.ru

**ЕТИКА ПАМ'ЯТІ ЯК ФІЛОСОФСЬКА ПРОБЛЕМА (ПО
МАТЕРІАЛАМ КНИГИ А.МАРГАЛІТА «ЕТИКА ПАМ'ЯТІ»)**

Дається аналіз етики пам'яті як філософській проблемі (по матеріалам книги А.Маргаліта «Етика пам'яті»). Аналізується питання «етики пам'яті» на двох рівнях: мікроетики та макроетики. Розкривається трикутник відносин, сторонами якого є пам'ять і турбота, турбота і етика, пам'ять і етика. Аналізуються відносини між «етикою пам'яті», турботою та повагою. Подається аналіз категорій етика та мораль, розкриваються впливи релігії, традиціоналізму на «етику пам'яті». Відмічаються, що категорії прощення і забуття, мають виправдовування в релігійному контексті. Прощення не політика або рішення, але зміни в психічному стані людини, яка була ображена ("зміни в серці"). Забуття травми є частиною того, що потрібно для того, щоб відбулися зміни в серці для успішного пробачення. Рішення пробачити - рішення діяти всупереч травми. Але до тих пір, як скривджена людина зберігає всі шрами від травм, прощення не є повним. Важливим для А.Маргаліта є виділення того, що потрібно для успішного прощення - незабування, а подолання образи, яка супроводжує людину. Успішність пробачення залежить від двох елементів; перший, прийнявши в політиці поведінку, що виключає причини протидії причини дій. Другим елементом є бажання у подоланні образи та помсти.

***Ключові слова:** етика пам'яті, пам'ять, моральність в пам'яті, мікроетика, макроетика, етика, мораль, релігія, світове співтовариство пам'яті, прощення, забуття, ностальгія, поральний та політичний свідок.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Авішай Маргаліт – один з відомих, сучасних мислителів та коментаторів сучасності, який розглядає моральні питання західного суспільства. Він народився в 1939 р. в Афулі, в залежній від Великобританії Палестині (сучаний Ізраїль). Авішай Маргаліт – професор Єврейського університету в Ієрусалімі Він є автором «Idolatry» (1992), «The Decent Society» (1996), «Views in Review: Politics and Culture in the State of the Jews» (1998), «The Ethic of Memory» (2002), «Occidentalism: The West in the Eyes of Its Enemies», «On Compromise and Rotten Compromises» (2009).

Передмовою до книги «Етика пам'яті» послуговували спогади А.Маргаліта про офіцера, якому дорікали за те, що він не пам'ятав ім'я солдата вбитого під час його командування та про його ранне дитинство, де А.Маргаліт був свідком дискусії між власними батьками про події Другої світової війни. Його батьки були євреями та жили під час подій Другої світової війни в підпорядкованій Англією Палестині і, за словами автора, найгірші побоювання їх виявилися правдою: великі єврейські сім'ї в Європі були знищені. Авішай не пам'ятає фактично слова, якими вони описували ці Етика пам'яті як філософська проблема (по матеріалам книги А.Маргаліта «Етика пам'яті»)

найтрагічніші події, але все це вони називали традиційним терміном знищення (hakhurban).

Але книга «Етика пам'яті», за словами автора, не про дискусію його батьків та голокост, а про пам'ять, яка забуває і пробачає.

Мета статті – виявити основні ідеї книги «Етика пам'яті» А.Маргаліта;
- проаналізувати площину людських відносин – «thick reletions» та «thin reletions»;

- пояснити головні завдання етики і моралі, прослідкувати впливи релігії, традиціоналізму на етику пам'яті, мораль свідчення;

- обговорити процеси прощення та забуття.

Обговорення проблеми

Ця книга виникла у А.Маргаліта з лекцій у Франкфурті, в Мельбурні, Сідней, Оксфорді, Торонто, Амстердамі і Лейдені. Він спробував утримати в книзі стиль і форму лекцій, роблячи посилання до мінімуму. А.Маргаліт розглядає дану тему у тісному взаємозв'язку з психологією пам'яті, політикою пам'яті, теологією пам'яті. Питання етики пам'яті, на думку автора, вирішується на двох рівнях мікроетики та макроетики (етика колективів). Автор запитує: ми зобов'язані пам'ятати людей і події з минулого? Якщо так, то яка природа цього зобов'язання? Адже люди пригадують не все. Чи гідно це моральної похвали, а може це провина? Хто такі "ми", які можуть бути наші зобов'язання пам'ятати про всіх і кожного в колективі? Автор дійшов до висновку, що дуже мало моральності в пам'яті. Дрейф цієї ідеї, можливо, більш виражений знаком питання, ніж знаком оклику та залежить від відмінностей між етикою і мораллю. На думку А.Маргаліта, залежність ховається в площині людських відносин – «thick reletions» та «thin reletions». «Thick reletions» засновані на таких атрибутах, як батько, друг, закоханий, співвітчизник, закріплені в загальному минулому або пришвартовувалися у спільній пам'яті. «Thin reletions» спираються також на деякі аспекти людського буття, такі як бути жінкою або бути хворим. «Thick reletions» в цілому наші відносини до близьких і рідних. «Thin reletions» в цілому - це наші відносини до незнайомця і пульта дистанційного керування. Етика вказує, як ми повинні регулювати «thin reletions», а не дії і причини дій.

Звичайно, людські відносини проявляються в діях, або, скоріше, у взаємодії, які керуються міркуваннями. Основними завданнями етики і моралі, на думку автора, є деякі аспекти людських відносин. Мораль виявляється серед тих, хто має «thin reletions». Етика навпаки серед тих, хто має «thick reletions». Ці два аспекти заслуговують різний підхід, який автор подає більш докладно в розділі I «Intensive Care». Пам'ять є цементом, який тримає «thick reletions» разом, вона підказує нам як ми повинні їх організувати. А.Маргаліт у книзі обмежує пам'ять переважно до етики, є випадки, коли мораль має бути пов'язана з пам'яттю. Ці випадки включають злочини проти людяності, особливо, якщо ці злочини нападають на саме поняття загальної людяності. Нацистські злочини здійснювалися ідеологією,

що заперечувала нашу спільну людяність, це є яскравим прикладом того, що мораль вимагає від нас пам'яті. Тим не менш, людство не співтовариство пам'яті. А.ГМаргаліт запитує: «Так хто повинен нести «моральну пам'ять» від імені всього людства в цілому? Звичайно, релігії можуть зробити ставку на моральній пам'яті людства в цілому. Або, принаймні, історичні релігії. Людина була створена для слави Божої, і людська історія є метою творіння. Людина розгортається під особливим керівництвом Бога. Ідея Гегеля у світовій історії з історичними законами в якості заміни божественного провидіння є прикладом світської версії цієї картини. Але говорити про світову історію - ще не створити світове співтовариство пам'яті. Історичні релігії стверджують, що у них є потенціал для створення такої спільноти. У главі II «Past Continuons» автор займається досить широко одним таким прагненням щодо християнства. Релігія має відношення до цієї проблеми тому, що вся система етики пам'яті, а також політика пам'яті, знаходиться під хмарою звинувачень. Ключовими поняттями етики пам'яті, на думку автора, є такі категорії як прощення і забуття, що мають виправдовуння в релігійному контексті. У главі II автор спробував розділити релігію та етику пам'яті, наскільки це можливо сміливо й розумно проаналізувати. Друге занепокоєння автора про поєднання етики пам'яті з традиціоналізмом, доктриною, політикою, або настроєм, що встановлений захищати традицію. Зв'язок між традиціоналізмом та етикою пам'яті дуже простий. Традиціоналізм, за визначенням, виступає з лояльністю до минулого.

За словами автора, творці міфів, епічні поети і літописці королівських дворів зберігають легітимність режимів. Звідси нагальна необхідність і гаряче бажання авторитарних і теократичних режимів управляти колективною пам'яттю, тому що таким чином вони здійснюють монополію за джерелами легітимності. Таким чином, існує тісний зв'язок між традиціоналізмом і недемократичними режимами. Але демократичні режими також повинні зберігати пам'ять для того, щоб забезпечити свою легітимність? Демократичний режим свою легітимність підтверджує на поточних і минулих виборах. Конституція є складовою частиною загальної пам'яті громади.

Крім того, не тільки емоції, але й надія на майбутнє відповідають демократичному духу. Демократія може і повинна включати в себе емоції і відносини, а ще прощення і подяку. Причина в тому, що демократія, теж систематично неоднозначний термін. Це означає, що мінімально використовуються технології для зміни уряду без насильства, але це також означає повноцінний спосіб життя. І, як спосіб життя, він повинен побудувати серед громадян традицію вірності їх загальній конституції, інститутам і справедливим процедурам.

А.Маргаліт вказує, що сильний авторитарний режим гальмує перехід до демократичного режиму. Зіткнення відбувається не тільки концептуально, але й на практиці, між стимулом для передачі потужності без насильства і імпульсом, щоб привести винних осіб до відповідальності за допомогою

правових інститутів. Правосуддя в перехідний період бориться за відновлення демократії, яка має недемократичне недавнє минуле і це глибоко залучає етику пам'яті. Співтовариства повинні приймати рішення і створювати інститути, які сприяють і забуванню, і запам'ятовуванню. Знищення персональних файлів старого Штازی (спецслужби колишньої Східної Німеччини) є прикладом спільного рішення для забування.

Передмовою до книги «Етика пам'яті» послуговували спогади А.Маргаліта про офіцера, якому дорікали за те, що він не пам'ятав ім'я солдата вбитого під час його командування. На думку автора, ми маємо справу з наслідками запам'ятовування особистих імен, а також пам'ятаючи осіб з нашого минулого. Чи є забування власних імен моральним або етично неправильним? А. Маргаліт хоче зробити деякі зауваження від нашого забування імен осіб, які в якомусь важливому сенсі ми повинні були пам'ятати. Це є його відправною точкою. Пам'ять про імена людей це все, що потрібно, щоб отримати відповідь. Чи є місце для етики пам'яті? У випадку з офіцером ми маємо справу з відсутністю турботи по відношенню до військових. Чому ім'я полеглого солдата не було «випалено залізними літерами» на серці його командира? А.Маргаліт був вражений моральним гнівом суспільства проти цього офіцера. Чи існують спеціальні зобов'язання, щоб пам'ятати імена людей? Кожна людина має унікальний, особисте ім'я, є необмежена кількість неповторюваних імен. Коли людина вмирає, його особисте ім'я майже вмирає разом з ним, саме звідсе існує сильне бажання людини до безсмертя. Джерелом бажанням безсмерття є ім'я і це не просто марнославство та бажання, щоб "зробити собі ім'я" в сенсі досягнення слави, це скоріше жах зникнення у Лету. Людський проект пам'яті, на думку А. Маргаліта, - це релігійний проект для забезпечення деякої форми безсмертя. Є інша проблема – хто буде пам'ятати «негероїчних мертвих»?

В ситуації з офіцером поставлена на карту його турбота про військових. Маленька історія про забудькуватість офіцера підкреслює трикутник відносин, який в центрі етики пам'яті. Одна сторона трикутника з'єднує пам'ять і турботу, друга підключає турботу і етику, і тільки тоді ми готові підключити пам'ять з етикою. Яке відношення між пам'яттю і турботою? За словами А.Маргаліта, якщо я дбаю для когось або чогось, а потім я забуваю, що людина або річ існують, це означає, що я зупинився у догляді за ним або нею. І це означає, що офіцер не дбав про солдата в той час.

Крім того, турбота передбачає повагу до інших людей. Люди зазвичай піклуються про батьків, дітей, подружжя, коханців, друзів, і, відповідно, про деяких істотних груп. Люди повинні долати природу байдужості, протистояти їй. Тим не менш, слід визнати пише автор, що поєднання зла і байдужості є смертельним, як комбінація отрути і води. Що робить турботливий підхід? Це піклування про бажання і потреби інших, а у випадку любові (як особливої форми турботи), ми також налаштовані на турботу про кохану людину.

А.Маргаліт розглядає проблему спільної пам'яті. Він запитує про епізоди, які ми повинні пам'ятати та забути? Це питання, в першу чергу, відноситься до етики колективної пам'яті, а поняття пам'яті, як концепції волі і віри, в першу чергу, відноситься до фізичних осіб. Але спільна колективна пам'ять в сучасному суспільстві поширюється від людини до людини через інститути, такі як архіви, і, навіть, пам'ятники і назви вулиць, несучи відповідальність, в значній мірі, для наших спільних спогадів.

Автор приділяє увагу ідеї традиції в ідеї загальної пам'яті. Традиція є однією з форм спільної пам'яті, в якій версія з минулого освячується таким чином, що вона володіє імунітетом до проблем, заснованих на альтернативних історичних лініях. Але спільна пам'ять може бути виражене в спадщину, тобто, пам'ять абстрактних речей, таких як відносини і принципи, або спадщина, яка складається з конкретних об'єктів, таких як будівлі і пам'ятники. Спільна пам'ять може бути вираженням ностальгії, яка є важливим елементом пам'яті, а провідним елементом ностальгії є сентиментальність, що спотворює дійсність певним чином, маючи моральні наслідки. Ностальгія спотворює минуле, ідеалізуючи його. Люди, події та об'єкти з минулого представлені як наділені чистою невинністю. Ностальгія може бути транспортним засобом великої ніжності до минулого, але це також може супроводжуватися загрозливим почуттям, коли колективна пам'ять про минуле перетворюється у кітч. З одного боку, пам'ять протиставляється історії, з іншого, вона знаходиться між двома полюсами історії і міфу. На думку А.Маргаліта, міф – це помилкові переконання про минуле, які інвестовані з символічним змістом і звинувачені у сильних емоціях. Спільна пам'ять розривається у двох світоглядах, які проявляються в їх чистому вигляді, наукою, з одного боку, і міфом, з іншого.

Автор вважає, що колективна пам'ять, як цемент для спільноти включає в себе набагато більш амбітне почуття живої пам'яті, що бере участь в поверненні до життя через міф.

Розглядаючи етичні відносини, автор вказує, що мораль забезпечує пороговий тест для оцінки етичних відносин, але уникає питання про наслідки націоналізму для суспільства. Співтовариство пам'яті може допомогти сформувати націю, а не нація формує співтовариство пам'яті. Нація є природним кандидатом для формування спільноти пам'яті не через тимчасовий пріоритет нації, а через зміст спільних спогадів (спільне походження або спільне минуле народу).

В дослідженні автор виділяє інший вид пам'яті, який має великий вплив на етику пам'яті - пам'ять про минулі емоції. Минулі емоції можуть бути про об'єкти семантичних і епізодичних спогадів. У спогадах велику роль відіграють моральні чи потенційні свідки. Чим вони характеризуються? Вони повинні засвідчити-дійсно чи відчувати страждання. Мораль свідка повинна бути ризиком незалежно від того чи є він страждаець або просто спостерігач страждання, що походить від злодіянь. Існує два почуття ризику: «ризик стати жертвою» і «ризик бути свідком».

«Ризик-свідок» походить від свідка страждань людей, які близькі і дороги для нас. Як би там не було, морально свідок знаходиться в небезпеці. Бути моральним свідком означає бути людиною надзвичайно суворої реальності, таким чином, він може бути більш цінним свідком у розкритті фактичної правди. Політичний свідок може бути благородним в боротьбі зі злом як ідеальний тип, хоча його риси, частково перетинаються з моральним свідком, але їх якості різняться. Політичний свідок може бути більш ефективним у виявленні фактичної правди, але моральний свідок є більш цінним, щоб протистояти злу. Авторитет морального свідка походить від здатності описати злочин.

Свідки та свідоцтва є найбільш важливим способом для нас, щоб набути знання. Свідки мають життєво важливе значення не тільки для збільшення обсягу знань, але ще більше для з'ясування значення людських дій, символічних актів і мови. На думку автора, наше знання змушує нас створювати ієрархію свідків, це не повинно ображати наших демократичних інстинктів.

Яка різниця між прощати і забувати? А. Маргаліт вважає, що поняття про прощення глибоко корениться в релігії. Тим не менш, етика і мораль в контексті авторського бачення більш гуманістична, а не релігійна. Це означає, що джерела її обґрунтування знаходиться в людях, а не в будь-яких «вищих» істотах. Автор приймає гуманізм, який складається з двох вимог: по-перше, людські істоти є єдиним джерелом для виправдання етики і моралі; по-друге, що люди є достатнім джерелом для обґрунтування етики. Він вважає, що людські істоти є єдиним джерелом виправдання. Важливість релігійної етики в тому, щоб змусити усвідомити нас у відсутності достатніх джерел виправдання. Відсутність достатнього обґрунтування етики або моралі означає відсутність достатнього обґрунтування.

Окрема тема присвячена акту запам'ятовування, який є актом милосердя і благодаті. Прощення є свідоме рішення змінити своє ставлення і подолати гнів і мстивість. Якщо людина забуває, то забудькуватість може в кінцевому рахунку бути найбільш ефективним способом подолання гніву і мстивості, але так як це упущення, а не рішення, це не є прощенням. Прощення, як подарунок в єврейській Біблії - обов'язок прощати, прощення є продуктом добровільного рішення в практичній області. Таким чином, прощення, що є добровільним, не повинно бути прив'язаним до забуття. Якщо прощення виступає як політика, то ця точка зору має концептуальну, а також психологічну перевагу. Концептуальна перевага в тому, що вона не вимагає від нас, щоб зробити це мимовільно; психологічна перевага в тому, щоб забути за проханням. Прощення не політика або рішення, але зміни в психічному стані людини, яка була ображена ("зміни в серці"). Забуття травми є частиною того, що потрібно для того, щоб відбулися зміни в серці для успішного пробачення. У кожному разі, відповідно до цієї точки зору, прощення як "зміни у серці" це не політика. Прощення, з цієї точки зору, це питання психології, а не політики. Слово прощення - це процес і досягнення,

робота, процес роботи, що досягається. Рішення пробачити - рішення діяти всупереч травми.

Але до тих пір, як скривджена людина зберігає всі шрами від травм, прощення не є повним. Важливим для А.Маргаліта є виділення того, що потрібно для успішного прощення - незабуття, а подолання образи, яка супроводжує людину. Успішність пробачення залежить від двох елементів; перший, прийнявши в політиці поведінку, що виключає причини протидії причини дій. Другим елементом є бажання у подоланні образи та помсти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Avishai margalit. The ethics of memory // Avishai margalit. harvard university press Cambridge, Massachusetts London, England. – 226 p.*

REFERENCES

1. *Avishai margalit. The ethics of memory // Avishai margalit. harvard university press Cambridge, Massachusetts London, England. – 226 p.*

СИДОРЕНКО, С.В., кандидат философских наук, ст.преподаватель кафедры общественных дисциплин Запорожского государственного медицинского университета (Запорожье, Украина) E-mail: sv20_2011@mail.ru

ЭТИКА ПАМЯТИ КАК ФИЛОСОФСКАЯ ПРОБЛЕМА (ПО МАТЕРИАЛАМ КНИГИ А.МАРГАЛИТА «ЭТИКА ПАМЯТИ»)

Дается анализ этики памяти как философской проблеме (по материалам книги А.Маргалита «Этика памяти»). Анализируется вопрос «этики памяти» на двух уровнях: микроэтики и макроэтики. Раскрывается треугольник отношений, сторонами которого являются память и забота, забота и этика, память и этика. Анализируются отношения между «этикой памяти», заботой и уважением. Представлен анализ категорий этика и мораль, раскрываются влияния религии, традиционализма на «этику памяти». Отмечается, что категории прощение и забывание имеют оправдание в религиозном контексте. Прощение не политика или решение, но изменения в психическом состоянии человека, которая была обижена ("изменения в сердце").

Забывание травмы является частью того, что нужно для того, чтобы произошли изменения в сердце для успешного прощения. Решение простить - решение действовать вопреки травмы. Но до тех пор, как обиженный человек сохраняет все шрамы от травм, прощение не является полным. Важным для А.Маргалита является выделение того, что нужно для успешного прощения - незабывание, преодоление обиды, которая сопровождает человека. Успешность прощения зависит от двух элементов: первый, приняв в политике поведение, исключает причины противодействия причины действий. Вторым элементом является желание в преодолении обиды и мести.

Ключевые слова: этика памяти, память, нравственность в памяти, микроэтика, макроэтика, этика, мораль, религия, мировое сообщество памяти, прощение, забывание, ностальгия, моральный и политический свидетель.

SIDORENKO, SVETLANA – Candidate of Philosophy Science, senior lecturer of the department of social sciences, Zaporozhye State Medical University (Zaporozhye, Ukraine) E-mail: sv20_2011@mail.ru

ЭТИКА ПАМЯТИ КАК ФИЛОСОФСКАЯ ПРОБЛЕМА (ПО МАТЕРИАЛАМ КНИГИ А.МАРГАЛИТА «ЭТИКА ПАМЯТИ»)

The analysis of ethics as a philosophical problem of memory (in the book A.Marhalita "Ethics memory." Analyzes on "Ethics of Memory" at two levels: macro mikroetyky and ethics. Етика пам'яті як філософська проблема (по матеріалам книги А.Маргаліта «Етика пам'яті»)

Disclosed relationship triangle whose sides have a memory and concern, care and ethics, and ethics memory. analyzed the relationship between "ethics of memory", care and respect. The analysis categories of ethics and morality, reveal influences of religion, traditionalism on "the ethics of memory." are marked that Category forgiveness and forgetfulness should justify in a religious context. Forgiveness is not a policy or decision, but changes in the mental state of a man who has been insulted ("change of heart"). Oblivion injuries are part of what is necessary to the changes in heart for forgiveness successful. The decision to forgive - the decision to act against injury. But as long as the offended person keeps all the scars from injuries, forgiveness is not complete. A.Marhalita is important for the selection of what is required to successfully forgiveness - not forgetfulness, and overcoming the images accompanying person. The success of forgiveness depends on two elements; first by adopting a policy behavior that excludes reason combating the causes of action. The second element is the desire to overcome resentment and revenge.

Keywords: ethics of memory, memory, memory morality, mikroetyka, makroetyka, ethics, morality, religion, global community of memory, forgiveness, oblivion, nostalgia, poralnuu and political witness.

*Дата надходження рукопису 19.09. 2015 року
Рекомендовано до публікації 24.09.2015 року*